

POLICY MEMO

KOMUNIKACIJSKE PRAKSE ZA VRIJEME GRAĐANSKIH PROTESTA

Uvod

U posljednjih dvadeset godina, protesti građana postali su učestala pojava u Bosni i Hercegovini i – mada su u pitanju bili različiti opsezi, vrste, razlozi i ciljevi okupljanja – bili su uglavnom reakcija građana na brojne društvene, ekonomske i političke probleme u zemlji. Ovaj *policy* memo rezultat je istraživanja različitih vidova komunikacije za vrijeme posljednja tri protesta¹, koji su se dešavali između 2012. i 2014. godine. U poređenju s prijašnjim protestima, ova su tri primjera uključivala nekolicinu zajedničkih osobina, među kojima su i one koje se odnose na načine komuniciranja. Tri primjera o kojima govorimo su:

- protesti koji su započeli u februaru 2014. godine u desetak gradova širom zemlje; povod su im bili socio-ekonomski problemi, a uključivali su i oštru kritiku vlasti;²
- protesti za “Picin park” u Banjoj Luci (2012);³
- “JMBG protesti” u Sarajevu (2013).⁴

U fokusu ovog dokumenta je komunikacija između medija, vladinih zvaničnika i demonstranata za vrijeme građanskih protesta; rad se posebno bavi načinima na koje su učesnici protesta percipirali proteste i odgovornost vlasti te njihovo predstavljanje u glavnim medijima u zemlji. Rezultati istraživanja ukazuju na većinom pozitivno shvatanje protesta, kao jednog od koraka koji vode ka demokratiji i značajnijem građanskom djelovanju i političkom subjektivitetu. Konkretno, aktivisti vide sva tri primjera protesta kao izraz građanskog prava na “bolji život” i ideju “javnoga dobra”, što je iznad svih etničko-nacionalnih podjela, djelujući i kao sredstvo kojim se vlasti pozivaju na odgovornost. Neki od intervjuiranih zvaničnika i nekolicina novinara ipak su bili mišljenja da su februarski protesti bili u potpunosti instrumentalizirani ili djelimično okaljani političkom instrumentalizacijom. Suprotno ovome, rezultati istraživanja pokazali su da su medijski sadržaji koji su se odnosili na proteste bili poprilično raznoliki pa čak i pratili suprotne obrasce načina predstavljanja protesta i odgovornosti vlasti.

Mediji: obrasci

Eksplicitno favoriziranje vlasti nije dominiralo analiziranim medijskim uzorkom, premda je alarmantna činjenica da je među analiziranim medijima jedino jedan od javnih emitera pokazao jasno favoriziranje vlasti, kako u

1 Istraživanje je bazirano na intervjuima, analizi sadržaja i sekundarnih sadržaja – tačnije, 35 intervjuja, analize 156 primjeraka televizijskih vijesti/online članaka odabranih medija. Istraživanje je proveo Mediacentar Sarajevo, uz pomoć saradnika, u periodu januar 2015. – mart 2016. godine.

2 Građani su zahtijevali otkaze vladajućih struktura na lokalnom, kantonalnom i entitetskom nivou, vođenje učinkovitih sudskih procesa slučajeva kriminalne privatizacije, ukidanje brojnih povlastica koje su uživali državni zvaničnici, te opću društvenu i ekonomsku pravdu.

3 Cilj protesta bilo je spašavanje parka u centru Banje Luke. Protesti su počeli 29. maja 2012. godine i trajali četiri mjeseca. Kompanija koja je postala vlasnik zemljišta na kojem se nalazi park uživala je jaku podršku gradske i entitetske vlasti.

4 Zgrade Parlamentarne skupštine i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine bile su “pod opsadom” građana gotovo puna dva dana. Protesti su započeli nakon širenja vijesti o tromesečnoj bebi Belmini Ibrišević, koja nije mogla otputovati u inostranstvo na liječenje koje joj je moglo spasiti život jer joj se nisu mogle izdati putne isprave. Zakon o jedinstvenom matičnom broju građana je u februaru 2013. godine prestao važiti, a Parlamentarna skupština BiH nije usvojila novi zakon.

izboru izvora informacija, tako i u načinu na koji su predstavljeni protesti. Ipak, generalni odgovor medija na proteste je pokazao zabrinjavajuće sistematske karakteristike, koje su bile gotovo jednako štetne za cjelokupni komunikacijski proces.

Naime, mediji nisu uspjeli pružiti ni kritički osvrt na trenutne događaje niti detaljne istraživačke analize o socio-ekonomskim pitanjima koja su tematizirana za vrijeme protesta. U takvim okolnostima konstantno su se širili razni “spinovi”, koji su direktno diskreditirali demonstrante (naprimjer, smišljene priče o drogi koja je pronađena kod demonstranata), bez adekvatne provjere informacija. Pored toga, mediji su generalno bili neuspješni u istraživanju pitanja odgovornosti vlasti za socio-ekonomske probleme u zemlji, mada su ta pitanja često spominjana. Čak i teme koje su ranije mediji opširno “pokrivali” kao da nisu bile dostatno iznova razmatrane za vrijeme trajanja protesta. Mediji su služili samo kao platforme za nadmetanja u predstavljanju jednostranih narativa, bez mnogo doprinosa u smislu diskutiranja ovih tema i (re)konstruiranja značenja koje bi bilo vođeno javnim interesom.

Kada govorimo o nasilju za vrijeme protesta, ova tema nije dominirala analiziranim medijskim sadržajima, ali je posebno opstala u vizuelnim prikazima februarskih protesta, čak i dugo nakon što su sve provale nasilja okončane, čime se skretala pozornost sa problema koji su činili srž protesta. U isto vrijeme, primjeri nasilja koje su vršile policijske snage i uhićenja gotovo su u potpunosti zanemareni u medijskim izvještavanjima. Prikazujući proteste kao “izvanredno stanje”, a bez osporavanja diskursa zvaničnika o “političkoj zavjeri”, mediji su često indirektno podržavali nepovoljne stavove o protestima; u nekim su se slučajevima mediji eksplicitno slagali sa takvim stavovima.

Rezultati istraživanja ne potvrđuju opću naklonjenost medija službenim izvorima, ali su ispitanici tvrdili da je izbor izvora bio upitan, jer nije pružio dosljedan i jasan pregled zahtjeva demonstranata. Stoga, istaknuto je da su se mediji najčešće držali njima već poznatih izvora ili su se fokusirali na izjave demonstranata u kojima su oni izražavali frustracije zbog korumpiranog i porušenog sistema, obično bez uključivanja jasno artikuliranih zahtjeva protesta ili bez preispitivanja odgovornosti za identificirane probleme.

Prema mišljenju ispitanika, ovakvi obrasci izvještavanja štetili su ukupnom toku i rezultatima protesta, a, prema mišljenju nekih, snažno su doprinijeli tome da su protesti okončani bez željenih rezultata.

Može se zaključiti da medijsko izvještavanje o građanskim protestima ne odudara mnogo od uobičajenih obrazaca; izvještavanje odražava strukturalne slabosti medijskog sistema. Prvo, mediji su postavljeni u *položaj u kojem zavise* od političkih aktera. Mediji zavise od vladinih institucija u pogledu prihoda (putem direktnog finansiranja, grantova, različitih ugovora o medijskom praćenju i oglašivačkih ugovora; finansiranje javnih servisa je također ugroženo zbog nedostatka političke volje da se ustanovi stabilna finansijska struktura⁵); imenovanje direktora medijskih kuća izuzetno je instrumentalizirano za političke svrhe (pogotovo u slučaju javnih emitera) i, konačno, *prakse oglašavanja* javnih kompanija, glavnih oglašivača na bosanskohercegovačkom tržištu, nisu transparentne i njima često upravljaju pojedinačni politički interesi. U isto vrijeme, alternativni načini finansiranja, koje čine međunarodni donatori i oglašavanje nezavisno od političkih interesa, veoma su rijetki pa je velika koncentracija utjecaja koji imaju političari i s njima povezani poslovni akteri. Kvalitetan profesionalni angažman novinara dodatno je spriječen nedostatkom izvora koji bi omogućili kvalitetnu produkciju, kao i profesionalnih standarda koji bi podrazumijevali više potrebe za ulogom medija kao javnih servisa a iziskivali bi detaljno istraživanje pitanja od javnog interesa.

Preporuke

Težina i obim problema koji se tiču medijskog izvještavanja traže jednu glavnu i osnovnu preporuku: **medijska zajednica trebala bi preispitati ulogu medija**. Intervjui su pokazali da novinari često vide ulogu medija samo kao neutralnih posmatrača i kao platformi za izražavanje različitih mišljenja. U isto vrijeme oni zanemaruju istraživanje tema koje su od javnog interesa te čak poriču da bi djelovanje za javno dobro ponekad trebalo uključivati direktno upiranje prstom u krivce te zagovaranje za promjene.

Sljedeći nužni preduslov za prevazilaženje slabosti prisutnih u medijima su **strukturalne promjene koje bi dovele do političke nezavisnosti i finansijske održivosti** medija. Reforme medija morale bi osigurati nezavisnost

5 Važeći sistem prikupljanja RTV-takse putem računa za telefon pokazao se neefikasnim, posebno zbog smanjenja korisnika fiksne telefonije; ugovori sa telefonskim operaterima su istekli, ali su produženi 2016. godine. U međuvremenu, bilo je prijedloga da se naplata obavlja putem računa za struju, ali prijedlog koji se razmatrao u periodu mart – april 2016. je umjesto toga fokusiran na uvođenje tzv. “poreza na medije”.

javnih medijskih emitera, bilo da je riječ o finansijskoj nezavisnosti ili kadrovskim politikama koje se baziraju na sposobnostima radnika. Također, promjene na tržištu medija koje bi uključivale pouzdane podatke o gledanosti/slušanosti/čitanoosti medija, transparentnost oglašavanja, koje se bazira na kriterijima tržišta a ne na političkim kriterijima, kao i generalnu transparentnost vlasništva i izvora finansiranja svakog pojedinog medija, ograničile bi političku instrumentalizaciju medija. Konkretno, institucije vlasti trebale bi aktivno objavljivati informacije o fondovima dodijeljenim medijima te pružiti dokaze o tome da su odluke o raspodjeli sredstava nezavisne i bazirane na kriterijima koji su od javnog interesa. Imenovanje urednika medija na osnovu njihovih kvalifikacija i transparentnih procedura također bi trebalo biti dio rješenja, kao i bolja zaštita urednika od samovoljno donesenih odluka medijskih menadžera (uključujući precizne definicije o okolnostima i procedurama koje se tiču otkaza i stalno poštivanje radnih prava). Ovo su dugoročne sistematske promjene za koje su vlasti dosad pokazale veoma malo interesa, a koje bi medijska zajednica i pripadnici civilnog društva trebali upornije zahtijevati i zagovarati.

Većina pojedinačnih preporuka može se izvesti iz ovih osnovnih preduoslova za strukturalnu nezavisnost i održivost, kao i aktivniju ulogu medija:

- Mediji bi trebali **osigurati dovoljno ljudskih resursa i vremena** da bi se omogućilo istraživačko izvještavanje. Ovo je posebno važno za vrijeme intenzivnih masovnih akcija. Budući da nedostatak resursa generalno umanjuje kvalitet istraživačkog novinarstva, ovaj problem poziva na fokusiraniju i bolje usmjerenu podršku medijima, uključujući podršku **međunarodnih donatora**. Konkretnije, fondovi međunarodnih donatora i sličnih vladinih institucija namijenjeni medijima trebaju se bazirati na kriterijima koji su od javnog interesa i uključivati preduoslove za detaljno istraživačko izvještavanje. Dok su raspoloživa sredstva glavni faktor za održavanje istraživačkog izvještavanja, uvijek postoji opcija korištenja prethodno urađenih istraživanja ako se ona na neki način preklapaju ili ako postoji veza sa zahtjevima i ciljevima protesta⁶.
- **Potrebno je promoviranje detaljnog medijskog izvještavanja, viših profesionalnih standarda i uloge interesa građana.** Asocijacije medija i organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima medija trebale bi pripremiti upute za kvalitetno profesionalno izvještavanje, pogotovo u situacijama kao što su protesti građana, koji sami po sebi uključuju značajnije komunikacijske izazove.
- **Mediji bi trebali obratiti posebnu pažnju na raznovrsnost izvora i oprečna stajališta.** Ovdje se traži davanje prostora različitim izvorima unutar protestnih grupa, ali isto tako aktivno traganje za artikuliranjem protestnih zahtjeva, ispitivanje odgovornosti vlasti i otvaranje debate o rješenjima problema koji su uzrokovali proteste. Ukratko, ovdje se govori o težnji ka izvještavanju koje će imati veću političku važnost.
- **Novinari/mediji trebali bi javnosti prikazati tok protesta koristeći se provjerenim informacijama.** Ovo se posebno odnosi na **pažljivo provjeravanje narativa koje politički akteri sami (strateški) nude i osporavanje nepouzdatih izjava i "spinova"**.
- Mediji i novinari trebali bi **preuzeti aktivniju ulogu** u izvještavanjima o društveno relevantnim pitanjima i događajima poput onih koji se tiču protesta. Ovakav pristup podrazumijeva izlaganje donosilaca odluka kritici javnosti kroz istraživački angažman i njihovo uključivanje u dijalog umjesto da im se osigura "siguran prostor" za plasiranje pripremljenih poruka. U kontekstu građanskih protesta, mediji bi trebali **preispitati odgovornost vlasti** prema spornim pitanjima.
- **Mediji bi trebali bliže saradivati** kada im je zajednički cilj objavljivanje složenih, sveobuhvatnih i temeljitih izvještaja o protestima.

Razumije se samo po sebi da se ne očekuje da ove preporuke prihvate mediji koje snažno kontroliraju pojedine političke stranke, sve dok institucionalni poredak i raspodjela vlasti dozvoljavaju postojanje takvog sistema. Strukturalne promjene su nužan preduoslov za sistematska rješenja.

Protestne grupe

Protesti širom zemlje, potaknuti različitim socio-ekonomskim problemima, gotovo su svakodnevna pojava već godinama – bilo da su u pitanju radnici lišeni socijalnih i ekonomskih prava u privatizacijskom procesu, majke koje protestiraju zbog nedostatne socijalne pomoći ili branioci prava životinja koji se bore protiv okrutnih zakona o psima lualicama. Ipak, većina ovih protesta imala je veoma mali domet i medijski su neznatno "pokriveni". Prvi protesti koji su bili značajnije zastupljeni u medijima i uključivali na hiljade učesnika dešavali su se 2008.

⁶ Kao što je bio slučaj sa pitanjima privatizacije koja su ranije mediji široko "pokrili", a bili su blisko povezani sa povodima i zahtjevima protesta u februaru 2014. godine.

godine u Sarajevu te su snažno pozivali na odgovornost vlasti. JMKG protesti iz 2013. godine bili su drugačiji po načinu na koji su se društvene mreže koristile za razmjenu informacija i mobilizaciju, dok su februarski protesti iz 2014. godine bili dosad najmasovniji i često prisutni u *mainstream* medijima i na *online* platformama.

Intervjuirani sagovornici istakli su da su protesti iz februara 2015. godine bili spontani i geografski rašireni, da su uključivali brojne zahtjeve, te je bilo teško da se obuhvate i komuniciraju, naročito zbog nedovoljno dobrog artikuliranja i obrazloženja zahtjeva, kao i njihovog prioritiziranja. Prema viđenju intervjuiranih, time se olakšalo političarima i medijima da manipuliraju i iskrive percepciju javnosti o protestima⁷.

Osim demonstracija na ulicama, februarski protesti sadržavali su i bitan novitet – “instituciju” građanskih plenuma, koji su zamišljeni kao javni forumi za raspravljanje različitih tema i strategija. Uloga plenuma uglavnom je viđena pozitivno zbog toga što su omogućavali bolje artikuliranje zahtjeva i davali su protestima određenu strukturu, ali sagovornici su isticali i slabosti komuniciranja. Nije bilo pravih predstavnika plenuma, glasnogovornika; komuniciralo se *ad hoc* i bez koordinacije i jasno definirane strategije; poruke nisu uvijek bile konzistentne. Ovo nije nužno kritika praksi koje su koristili demonstranti, uzimajući u obzir da su dio nehijerarhijske organizacije i strukture u kojoj je nemoguće provoditi dobru institucionalnu komunikaciju. Neki od ispitanika izjavili su da nije bilo moguće bolje organizirati komunikaciju s obzirom na to da protesti nisu unaprijed detaljno planirani, već su se odvijali kao serija geografski raštrkanih spontanih protestnih djelovanja. Ipak, ispitanici su većinom prepoznali da je to bio razlog problema u komunikaciji, što je na koncu doprinijelo neadekvatnom predstavljanju protesta u masovnim medijima.

Mada su se koristili različiti **kreativni alati** (slogani, parole, baneri, grafiti itd.) za prenošenje glavne poruke, učesnici protesta su dijelili mišljenje o tome da februarski protesti nisu imali jedinstven i prepoznatljiv **vizuelni identitet** (npr., nije postojao jedinstven logotip kao što je bio slučaj sa JMKG protestima), što su neki od ispitanika predstavili kao značajnu slabost. Dobro promišljen i efektan vizuelni identitet spomenut je kao jedna od važnih komponenti u izgradnji podrške javnosti za proteste. **Društvene mreže** su se intenzivno koristile za vrijeme trajanja protesta, uglavnom od demonstranata, koji su na taj način dijelili informacije i mobilizirali podršku. Facebook je igrao vodeću ulogu, posebno za dijeljenje informacija i sadržaja, organiziranje i mobilizaciju građana.

Demonstranti su koristili *online* platforme kao dodatak tradicionalnim medijima, a ponekad su na njima objavljivane i informacije koje su izostavljene u *mainstream* medijima (kao što su slučajevi policijske brutalnosti u Mostaru). Sadržaji koji su se mogli naći na ovim platformama ne samo da su se razlikovali od onih u “tradicionalnim” medijima (uključujući *online* medije i *online* verzije TV i štampanih medija), nego su se često kreirali kao odgovor na već postojeće medijske sadržaje, aktivno ih kritizirajući. Dok se *online* komunikacija smatrala veoma važnom za informiranje i mobilizaciju građana za vrijeme protesta, neke od manjkavosti koje su spomenuli ispitanici bile su nedostatak pouzdanosti informacija koje su se dijelile za vrijeme protesta kao i limitiran domet. Predstavljanje protesta u *mainstream* medijima, uglavnom na televiziji, i dalje se smatra ključnim za dobar domet i, na koncu, za uspjeh protesta.

Preporuke za protestne grupe/organizacije:

- **bolja artikulacija i prezentacija protestnih zahtjeva:** poruka mora biti jasna i prepoznatljiva;
- **usvajanje proaktivnog i pragmatičnog stava prema medijima;** uključujući aktivne zahtjeve za pojavljivanjem u medijima, prenošenje glavnih poruka i lista zahtjeva velikom broju medija itd. Zavisno od vrste određenih grupa demonstranata i nivoa njihove organiziranosti, može se uključiti više strateški pristup i uvođenje elemenata institucionalne komunikacije, kao što su prepoznatljivi “glasnogovornici”, koji bi bili kontakt-osobe za medije. Nekim protestnim grupama/organizacijama može biti korisno ako konsultiraju eksperte kako bi na što bolji način operacionalizirali i iskomunicirali svoje zahtjeve. Ostale protestne grupe/organizacije mogle bi odbiti takav strateški pristup zbog elemenata koji kompromitiraju nehijerarhijski poredak organizacije protesta i zbog orijentiranosti protiv tehnokracije.
- **korištenje već izgrađenih odnosa s medijima,** uključujući odnose s novinarima koji učestvuju u protestima;

⁷ S druge strane, JMKG protesti su imali jasno definiran cilj i emotivnu komponentu ugroženog života jedne bebe, što je olakšalo komunikaciju između demonstranata i medija.

- **intenzivno korištenje online platformi** pokazalo se prijeko potrebnim za mobilizaciju građana. Ipak, da bi se unaprijedila informativna vrijednost ove prakse, učesnici bi trebali **vesti mehanizam provjere informacija koje se dijele na društvenim mrežama** – aktivno tražeći potvrdu određenih informacija iz više izvora. Na ovaj način, društvene mreže postat će pouzdaniji izvor informacija – kako za građane tako i za medije.
- **“biti medij”** – kreiranje i podjela trajnih i uvijek dostupnih informacija o dešavanjima korištenjem raspoloživih izvora (*online* mediji, društvene mreže, novine i bilteni itd.) imajući na umu da su masovni protesti sami po sebi vrsta medija i mediji ih ne mogu tako lako ignorirati.
- **razvijanje jasnog identiteta protesta:** tretirati vizuelne prikaze, slogane, pjesme i dizajn materijala kao repertoar simbola koji mogu olakšati prenošenje poruke.

Preporuke se trebaju uzeti u obzir s rezervom. Demonstranti trebaju uložiti maksimalne napore da iskoriste sve komunikacijske prakse zbog boljeg dometa, boljeg predstavljanja protesta u javnosti i, konačno, da bi se postigli sami ciljevi protesta. Ipak, što su protesti slabije organizirani, preporuke će se moći manje primijeniti. Uz to, mediji mogu služiti i kao pomagači i kao ometači čak najpametnije oblikovanih i smišljenih poruka, zavisno od različitih političkih, socijalnih i ekonomskih faktora.

Naposlijetku, kvalitet ukupne komunikacije za vrijeme protesta i uspjeh građanskih protesta u svakom će slučaju primarno zavisiti od reakcije donosilaca odluka.

Vlast i politički zvaničnici

Način na koji su **državni/stranački zvaničnici** reagirali na nedavne proteste potvrđuje nedostatak odgovornosti vlasti jer su političari u BiH u potpunosti otuđeni od ideje politike kao “javnog dobra”, te duboko utonuli u stranačku politiku sa fokusom na ličnim i stranačkim interesima. Često nestabilne koalicijske vlade nastale u kriznim periodima, nedostatak efikasnosti i neispunjenje predizbornih platformi vladajućih partija⁸ ili slabi mehanizmi odgovornosti samo su neki od nagomilanih problema. U isto vrijeme, socio-ekonomski status građana je u stalnom padu. U 2014-oj, godini protesta, stopa nezaposlenosti u BiH iznosila je 27,5 (po ILO definiciji), a BDP po glavi stanovnika je iznosio 3,64 EUR, što je znatno niže od prosjeka Evrope i Centralne Azije iste godine⁹.

Politička kultura je i dalje daleko od demokratske, a političkim životom dominiraju opstrukcionizam i nedostatak demokratskih praksi unutar političkih partija. Korupcija i neprestane etničke podjele i netrpeljivosti su ključ opstanka ovakvog sistema. Zabilježen je visok nivo građanskog nepovjerenja u političke aktere i cijeli politički sistem u zemlji.¹⁰

Za vrijeme februarskih protesta, koji su u fokusu ovog istraživanja, državni zvaničnici rijetko su učestvovali u dijalogu s demonstrantima,¹¹ a prakse su im se više ograničavale na jednostranu komunikaciju i povremeno davanje izjava. Ispitanici su bili shvatanja da zvaničnici nisu pokazali nikakvu odgovornost za vrijeme protesta. Analiza medijskih sadržaja pokazuje kako su zvaničnici (kako je preneseno u medijima) spominjali odgovornost samo općenito (kao odgovornost “političara”) ili su se ograničili na prebacivanje krivice na druge političke partije, političare iz drugih entiteta ili druge aktere (u nekim slučajevima, naprimjer, međunarodnu zajednicu). Zvaničnici su spremno davali izjave koje su nerijetko uključivale naglašen fokus na nasilje za vrijeme protesta i neuvažavanje ideja i zahtjeva protesta; izjave zvaničnika su isto tako sadržavale očite antiprotestne spinove (koji su spomenuti ranije). Također, zvaničnici su često poticali i podržavali medijsko predstavljanje protesta kao sigurnosne prijetnje (uključujući referiranje na sukobe s policijom, huliganstvo, uništavanje imovine, evociranje ratnog nasilja, terorizam) te kao političkog instrumenta u udaru na institucionalni poredak (zavisno od medija, “udar” je bio usmjeren na specifičan nivo vlasti i protiv etničke zajednice čiji su interesi najviše investirani u taj nivo vlasti). Neki od zvaničnika intervjuiranih u ovom istraživanju osvrnuli su se na protestno nasilje i istakli su

8 Npr., pogledati: “Izvršaj o ispunjenosti predizbornih obećanja partija na vlasti u Bosni i Hercegovini u mandatu 2010–2014.”, UG “Zašto ne”, septembar 2014.

9 Vidi: Agencija za statistiku BiH, podaci dostupni na: <http://www.bhas.ba/>; također vidi podatke Svjetske banke (World Bank) na: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD/countries/BA-7E-XT?display=graph>

10 Global States of Mind Report 2014, Gallup Poll, <http://www.gallup.com/services/178523/global-states-mind.aspx> Indeks percepcije korupcije je također u porastu. Vidi: Transparency International BiH, 2014, dostupno na: <http://ti-bih.org/bih-nazadovala-prema-indeksu-percepcije-korupcije/>

11 Naprimjer, premijer Tuzlanskoga kantona odbio je pozive na otvorene razgovore sa demonstrantima na samom početku protesta.

da bi primarno mjesto za demonstriranje demokratije trebao biti institucionalni okvir, dok su ulične demonstracije označene jedva kao demokratsko pravo, a političko nasilje kao potpuno neprihvatljivo.

Konačno, zahtjevi demonstranata su rijetko bili usvojeni, a i u tim slučajevima zapravo nisu doveli do suštinskih promjena.¹²

Preporuke

Preporuke koje bi suštinski promijenile načine komuniciranja vlasti morale bi se dotaknuti i same srži političkog sistema u zemlji i išle bi daleko izvan okvira komunikacijskih praksi, koje su samo jedan od odraza problema ukorijenjenih duboko u sistemu. Ipak, sami građanski protesti mogu se posmatrati kao izraz rastuće potrebe za većom javnom odgovornošću i transparentnošću. Neki od konkretnih koraka koji se trebaju poduzeti u kontekstu građanskih protesta bili bi:

- **pokazati da se problemi izneseni za vrijeme protesta razmatraju**, raditi na rješenjima kroz širok **društveni dijalog** i **učiniti dostupnim informacije** o promjenama koje su nastale po zahtjevu građana;
- prekinuti **odvraćati pažnju javnosti** od već prepoznatih problema i zahtjeva protesta; prestati sa korištenjem huškačke retorike (kao što su prizivanje ratnih trauma, širenje straha, jačanje etničkih tenzija, plasiranje lažnih informacija o protestima direktno putem medija ili indirektno itd.);
- **uključiti se u direktnu komunikaciju sa demonstrantima**, učestvovati u medijskim dijalozima i interakciji sa novinarima, kao i sa demonstrantima.

Preporuke se trebaju uzeti u obzir s rezervom i smatrati indirektnim preporukama za cijeli civilni sektor, uključujući medije i udruženja građana, sa ciljem stvaranja jače potrebe za unaprijeđenom komunikacijom vlasti te gore spomenutim reformama medija, što bi dovelo do bolje ukupne komunikacije za vrijeme protesta, koja bi uključivala djelovanje u javnom interesu.

RRPP promovira istraživanja u oblasti društvenih znanosti na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Crna Gora i Srbija). Istraživanja u oblasti društvenih znanosti doprinose razumijevanju posebnih potreba za reformama i pomažu u identifikiranju dugoročnih implikacija izbora određenih javnih politika. RRPP podržava istraživače pružanjem finansijske podrške istraživačkim projektima, organiziranjem metodoloških i tematskih treninga, kao i kroz omogućavanje regionalnog i međunarodnog umrežavanja istraživača i mentorstva. RRPP programom koordinira i upravlja Međufakultetski institut za Centralnu i Istočnu Evropu (IICEE) pri Univerzitetu u Fribourgu (Švicarska). Program u potpunosti finansira Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC), Federalni odjel za inostrane poslove.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove SDC-a i Univerziteta u Fribourgu.

12 Što se tiče zahtjeva demonstranata za ostavkama, nova vlada je, kao direktna posljedica protesta, formirana samo u Tuzlanskom kantonu, ali nije uspjela zadovoljiti ni osnovna očekivanja. Još su tri kantonalne vlade formalno dale ostavke, ali su u stvarnosti ostale na položajima sve do oktobarskih izbora. Pojedini kantonalni parlamenti i vlade (posebno u Sarajevu, Tuzli i Unsko-sanskom kantonu) prihvatili su određene, ali manje važne zahtjeve demonstranata, dok glavni problemi poput korupcije, kriminalne privatizacije, nezaposlenosti i socijalne nepravde nisu adresirani. Park u Banjoj Luci je uništen usprkos protestima 2012. godine; JMBG protesti uspjeli su dovesti do ispunjenja zahtjeva – prvog dana protesta donesena je privremena odluka kojom je novorođenoj djeci omogućeno izdavanje dokumenata (Zakon o JMBG, koji u potpunosti omogućava izdavanje dokumenata, usvojen je kasnije, u novembru 2013. godine).